

Jaroslav Kolár

N a d j e d n í m s e p a r á t e m

Získal jsem náhodou - docela počestně - jeden sta-
 rý separát, který je sice vzácný už sám o sobě, ale ješ-
 tě mnohem vzácnější svou dedikací a svědectvím o tom,
 jak byl čten. Je to studie Jana Mukařovského Estetická
 funkce a estetická norma jako sociální fakty z revue So-
 ciální problémy 1935 a má dedikaci "Panu dr. V. Černému
 srdečně J. Mukařovský". A nese stopy toho, že byla po-
 zorně čtena, ba studována, a to nejen ve svém základním
 českém textu, nýbrž - jak je u adresáta dobře pochopi-
 telné - i ve francouzském résumé, u této studie přede-
 slaném každé z jejích dvou částí. Tyto stopy v napros-
 té většině nejsou verbální: místy pečlivá - a rozmani-
 tá, plnou čarou, přerušovanou čarou, vlnovkou - označe-
 ní na okraji textu, podtrhávání, popř. zatrhávání jed-
 notlivých slov, vlastně pojmů, postranní znaménka ve tva-
 ru ležatého V, soustřeďující pozornost na jednotlivé řád-
 ky nebo objímající celé jejich skupiny, ležatý postran-
 ní křížek, otazníky, vykřičníky, různé kombinace všech
 těchto značek. Jejich význam není pro jiného čtenáře než
 původce jednoznačně čitelný. Lze se v nich jen přibliž-
 ně orientovat, např. registrovat rozdíl mezi značkami
 "zpřehledňujícími" (zdůrazňujícími stavbu statí) a "de-
 liberativními" (polemickými, poukazujícími na diskus-
 nost určitých názorů nebo formulací apod.). Právě ony
 "deliberativní" značky jsou pro vztah mezi myšlením au-
 tora a jeho čtenáře zajímavé a charakteristické. Mnohé

z nich se soustřeďují k pojmům, které jsou ve výkladu Mukařovského zcela základní: k pojmu "norma" a ke kvalitativně určujícímu adjektivu "dialektický". K těm se vztahuje i několik ojedinělých verbálních stop adresátova studia: na str. 17 "každý vztah je dialektický - Mácha", na str. 41 "est. norma = vládnoucí vkus? jenž se uplatňuje jako est. imperativ", na str. 42 "ne", dodatečně připsané k původnímu otazníku při prvním, předběžném Mukařovského nastínění myšlenky, vlastně nabízejícího se závěru o přímém vztahu mezi hierarchií estetických kánonů a hierarchií společenských vrstev (toto krátké spojení je v dalším výkladu Mukařovského podrobeno analýze a jejím výsledkem je podstatné omezení a modifikování platnosti výchozí teze), na str. 50 - v závěrečném shrnutí studie - podtržené "dialektický?" u místa, kde je toto slovo navíc ještě zatrženo v tištěném textu, na str. 51 "vládnoucí vkus - srov.str. 25 (stránkový odkaz se vztahuje k místu zatrženému ve francouzském resumé druhé části studie, týkající se estetické normy; Mukařovský tam francouzskému čtenáři přibližoval své pojetí pojmu "norma" v závorce uvedeným běžnějším, ale jen zčásti pro věc adekvátním pojmem vysvětlujícím - "... un parallélisme de plusieurs systèmes de normes (goûts) concurrents, valides pour un même collectif.")

Verbální glosy na str. 42 a 51 nejsou ve své výpovědi podstatné a jednoznačné: "ne" na str. 42 bylo asi dodatečně připsáno po přečtení následující pasáže k původnímu otazníku, slova na str. 51 vlastně opakují dřívější glosu. Podtržené "dialektický?" na str. 50 signa-

lizuje Černého alergičnost na užití tohoto pojmu v jiném smyslu než je hegelovsko-marxovská dialektika jako princip vývoje v triádách, s jejíž aplikací na studium literárního vývoje se jako s pochybným apriorním schématem vypořádal už 1931 článkem v Činu (2, 1930-31, 368-373). Stejným směrem v podstatě míří i glosa na str. 17, které lze rozumět na jedné straně do jisté míry jako seménku ironizující poěemiky, na druhé straně je pro svého původce nanejvýš příznačná tím, že převádí Mukařovského teoretické uvažování do roviny literárněhistorické konkrétnosti (poukazem na Máchu). Jistou zvláštnost a závažnost této glosy lze spatřovat v tom, že stejně jako ona ze str. 41 - poslední a nejdůležitější - není zaznamenána u určitého místa, nýbrž na horním margu stránky. Obě tyto glosy svým umístěním signalizují, že se vztahují k větším celkům výkladu, k podstatným tezím Mukařovského studie. Zejména je to patrné u glosy na str. 41, která vlastně zkusmo redukuje Mukařovského teoretické pojetí normy na otázku vládnoucího vkusu a jeho působivosti. Tady se nejzřetelněji střetlo dvojí pojetí problému - u Mukařovského objektivující, teoretické, u Černého subjektivní, historicko-esejistické.

Je ostatně příznačné, že Václav Černý se dílem Mukařovského a strukturalistické školy nikdy a nikde ve vědecké, resp. kritické rovině nezabýval. I nejvýznačnější knihu této školy, vyšlou v době ještě relativně svobodných možností vědecké práce v předválečných letech, sborník Torzo a tajemství Máchova díla, narecenzoval v Kritickém měsíčníku sám Černý, nýbrž Karel Polák. Že však práce Mukařovského nezůstávaly mimo obzor

Václava Černého, dokumentují pečlivě uchované výstřižky velké dvojdílné Mukařovského recenze na B. Mathesiem připravenou knihu V. Šklovského a V. Majakovského Jak dělat prózu a verše z Lidových novin 1940 a recenze na českém vydání Šklovského Teorie prózy z Činu 6, 1934, založené do našeho separátu.

Takto doložený zájem o Mukařovského práci u Václava Černého, kritika, historika a publicisty glosujícího tiskem kdeco a ochotně, ba dychtivě vstupujícího do polemik, zájem, který se nikde neprojevil tiskem, signalizuje podle našeho materiálu už ve třicátých letech jedině: mimoběžnost. Tito dva intelektuálové, uvažující o věcech literatury, se nikdy nemohli shodnout; nemohli se dokonce srozumět ani na podobném zorném úhlu při názírání vědecké problematiky.